

in oteklo dlan. Sramota in skelenje nista bili glavno; jokal sem in se nisem mogel potolažiti iz upora proti krivici. Ali sem res zaslužil tak udarec? — Doma so molčali. Vem, da tiste kazni niso odobraval, četudi bi se ne bil smel smejeti med poukom. Pred menoj niso hoteli izreči mnenja — ker sem bil še otrok.

(Se nadaljuje)

MAKSIM GORKI

»Star sem pet in dvajset let, Gorki pa pet in šestdeset. Zakaj sem jokal? Moje solze, solze Gorkega in drugih ne izvirajo od starosti.« Tako je govoril A. Avdejenko na moskovskem pisateljskem kongresu. A ko je genialni Dostojevski propagiral »potrpljenje« in »strpnost« in ko je silni Tolstoj utrjeval z vsem svojim literarnim in filozofskim delom geslo »nenasilnega odpora zlu«, ki je proti njegovi volji postalo tudi poslednja opora ruskega plemstva, in ko sta oba velika preroka sklonila tilnik pred obličjem vsemogočnega carja, tedaj se je v Nižnjem Novgorodu na Volgi rodil v letu 1868. nekemu tapetniku sin, ki je prinesel s seboj na svet nekaj, kar ni nihče ne slutil ne opazil. Toda muhasto življenje je tega mladeniča takoj pritisnilo ob tla in ga oropalo vsega dobrega in lepega, vsega, kar je potrebno za pravilen razvoj in rast mladega človeka. Življenje mu je kmalu naložilo težke bolezni, mu ugrabilo starše in ga takoj vrglo v živo stvarnost, kjer se je moral že kot otrok boriti z različnimi poklici za svoj obstanek. Ta otrok je takoj občutil vse bridkosti, ki jih je tedaj moral prenašati po nepotrebnem rojeni človek. Lakota, mraz, vročina, osamljenost, sirovost njegovih predpostavljanih — vsi so preizkušali nad njim svojo moč, ki jo je pa on mirno prenašal. Med tem časom pa se je v tem mladeniču zbudila ljubezen, ljubezen do knjige, ki mu je odpirala nova obzorja in mu kazala vse lepote, ki bi jih mogel in moral doseči človek. Knjiga je postala zanj »odkritje«, »čudo«, »čarodejno izhodišče znanja«, »prekrasni sadovnjak«, »orodje borbe za svobodo«, v knjigi vidi »možatost in žgoč srd, v njej zveni ljubezen iskrenejše in svobodnejše«. Knjige so mu govorile in pele o tem, »kako mnogolično in bogato je življenje in kako drzen je človek v svojem stremljenju za dobrim in lepim«. A življenje je postalo še hujše in krutejše ter ga je končno vrglo med najnižje ljudi Rusije, kjer je postal »brodjaga« in »bosjak«. Izmučen in onemogel od nasilstva, ki se je devetnajst let vršilo nad njim, se je v obupu ustrelil v prsa, hoteč si prestreliti srce. Toda usoda ga je ohranila pri življenju in mladenič je spoznal, da je samomor najslabša in najplehkejša misel, kar jih je kedaj mogla poroditi človeška glava. Zopet je začel živeti, se klatiti po stepi in širnih obalah morij

ter se družiti z »bivšimi ljudmi« in naposled s študenti, med katerimi je prav kmalu postal ruskim oblastem neprijeten človek. Skupaj s študenti je sedaj še bolj vzljubil vse, kar je ustvaril človeški um, in knjiga, »eno izmed največjih in najtajinstvenejših čudes na zemlji«, je zapustila v njem močne sledove. Vzgojila in utrdila je v njem »čustvo osebne odgovornosti za vse zlo življenja« in vzbudila »religiozno nastrojenje k tvorni sili človeškega razuma«. Hkrati pa je v njegovi duši rastlo strastno sovraštvo do vsega, kar človeka utesnjuje in mu ovira svoboden razvoj in ustvarjanje lepšega življenja. V sebi je vzgojil novo vero, ne v Boga in vsemogočnost carja, marveč v človeka-stvarnika. A ta vera je pomenila upor, ki mu je pa sledil ter se mu predal z vso silo svojega srca in razuma. Tedaj je začel ustvarjati in pojavili so se Makar Čudra, Čelkaš, Jemeljan Piljaž, starka Izergil, Šakro Ptadze, Maljva, Varenjka Oljesova, Konovalov, Orlovi, Lojko Zobar in Radda, Arhip in Ljonka in še mnogo mogočnih, strastnih, sebičnih ljudi, ljudi silnih dejanj, ki jim je življenje preozko in temno ozračje predušeče. Kmalu je bil sprejet med velike pisatelje in človek s petmesečno ljudskošolsko izobrazbo je postal nekoliko dni častni akademik ruske akademije znanosti in umetnosti. A ker je bil ta častni naslov tedanji ruski družbi nevaren, mu akademstva niso priznali. Njegove knjige pa so se kljub temu pojavljale dan za dnem, in ne samo z namenom, da bi svet prikazovale tak, kakršen je, marveč, da bi ga tudi spreminjale. Ljudska množica ga je sprejela za svojega »burevjestnika«, malomeščanska kritika in inteligenca pa sta ga odklonili, češ da ima ta človek zmešane pojme o življenju in da ne vé, kaj hoče. Ta svobodoljubnež pa si ni dal predpisovati življenja po »konceptu«, marveč si ga je sam ustvaril iz ljudi, ki jih je najbolj poznal. Ni se dal vezati na nič, razen na solidarnost tistih, iz katerih je izšel.

Ko je leta 1905. zavihral vihar, je stal na strani množice, zaradi česar je po porazu padel v petropavlovsko trdnjavo. Ko se je osvobodil, je pobegnil v emigracijo, kjer je bilo vse njegovo delo posvečeno samo skrbi za to njegovo množico. Zanj je ustvarjal novo, lepšo kulturo, ki naj bi postala njena last, zanj se je boril za svobodo znanosti, ki mu je bila »najmočnejše sredstvo za ustvarjanje svobode, krasot in uvaževanja človeka«, ki jo je ljubil prav tako kakor umetnost; poleg vsega tega pa je bil v neprestani zvezi z največjimi ruskimi politikmi 20. stoletja. Toda ko je leta 1917. vzrožil nov metež, se je za hip ustrašil in skoro hotel nasprotovati sili svojih množic, češ da bi sedaj ne propadlo še to, kar je ustvaril človeški um. Bal se je, da bi divji Čelkaši, Piljaji ne uničili kulture in znanosti, ki jo je bil s silno težavo ustvaril genij Puškina, Gogolja, Dostojevskega, Tolstoja, Lomonosova, Karamzina, Mendeljejeva in drugih velikanov. Kmalu pa je spoznal, da v takem metežu pade samo to, kar krati ljudem pot do prostega dihanja, in se zato zopet vrnil z vso silo k delu za ljudi, ki se jim je to pot posrečilo osvoboditi vse, kar jim je bilo potrebno. Kmalu nato pa se mu je zopet pojavila bolezen,

star ostanek njegovega bednega življenja iz mladih let. Zato je moral zapustiti Rusijo in se podati na Sorrento, kjer pa ni ostal brez zvez z domovino, z vsemi svojimi tovariši, z novimi, mladimi pisatelji, ki jih je poučeval, vodil in vzgajal za ustvarjalce nove literature — socialističnega realizma. Vsak dan je sprejemal množico pisem, v katerih so ga prosili pomoči in nasvetov za nove načrte, za nove misli. V zabojih so prihajali rokopisi pisateljev-začetnikov, da bi jim povedal njih napake in pokazal smeri za bodoče ustvarjanje, iz katerih je spoznaval nove težave. Z vso silo se je še bolj poglobil v resničnost preoblikovanega življenja in skrbel za izobrazbo, procvit in vzgojo najmlajšega rodu, samo zato, da se v novi družbi ne bi več pojavljali Ptadze, Gordjejevi, »bivši ljudje«, bosjaki, skrajni sebič-neži in nasilneži, malomeščani in »otroci solnca«. Poleg vsega tega pa je še pisal in ustvarjal nova dela, novele, črtice, Artamonove, Klima Samgina, in je bil skupno z največjimi ljudmi poslednje so-dobnosti glavni urednik zbirke »Zgodovina meščanskih vojn«. Leta 1928., ko mu je bilo 60 let, je prišel domov, kjer so ga sprejeli vsi, ki so šli nekoč za tem »burevjestnikom«, poleg tega pa še povsem nov, mlad rod. V domovini se je zopet vrgel na delo za ustvaritev nove kulture in vršil svojo dolžnost, ki so mu jo nekoč naložili bo-sjaki in »bivši ljudje«, namreč dolžnost, da demantira njihovo ne-kdanjo eksistenco. Končno pa, ko se je na smrtni postelji oziral nazaj na vse svoje težko in delavno življenje, je bil našel potrdilo za svojo vero, za vero, »da je svetinja nad svetinjami — človek«.

In ko je ta človek gledal na pionirje, tedaj je bilo jasno vsakomur, ki ga je videl, da »...solze Gorkega in drugih ne izvirajo od starosti«.

E. K.

POGLAVJE O NAŠEM KONCERTNEM ŽIVLJENJU

Ljubljansko koncertno življenje nima nikake ustaljenosti. Od-visno je od slučaja, če stavi kdo izmed tujih umetnikov tako nizke denarne zahteve, da jih zmore naša koncertna poslovalnica, le redki pa so domači umetniki in domača združenja, ki jih za gotovo čujemo na koncertnem odru. To koncertno življenje nima nikakega jedra, ki bi ga morali tvoriti stalni koncerti z domačimi močmi. Edina prav rahlo nakazana sistematika se javlja v intimnih koncertih, orga-niziranih od Glasbene Matice. Vendar se še ne da govoriti o koncer-tih, katere bi mogli kmalu pretvoriti v abonement — koncerte z določenim programom. Morda se bodo šele čez nekaj let iz teh večerov razvili stalni koncerti kot osnova in jedro, na katero bomo z gotovostjo računali in na katero se bodo nizali še drugi koncerti, naklonjeni od srečnih naključij. Toda čez nekaj let bo to že precej pozno. Glasbeni naraščaj, da umetnosti željnega občinstva sploh ne omenjam, nujno potrebuje avtentične interpretacije, ki jo čuje samo s koncertnega odra. Ni dvoma, da mora iniciativa za stalne koncerte